

V.3.2. Princip proporcionality

Princip proporcionality je možno nahlížet ve dvou rovinách – hodnotově a instrumentálně.

Princip proporcionality jednak vyjadřuje zájem liberálního státu na tom, aby do práv jednotlivců bylo zasahováno v nejmenší možné míře, čili přiměřeně. Tento princip je tak jedním ze způsobů, jimiž se stát sebeomezuje při zásazích do (zejména) ústavně zaručených práv.¹

V instrumentálním pojetí je princip proporcionality (či lépe řečeno test proporcionality z něj vycházející) jedním z možných řešení tzv. Böckenfördeho paradoxu, jenž je charakterizován napětím mezi skutečností, že základní práva a svobody mají namnoze povahu právních principů na straně jedné a požadavkem na přímou aplikovatelnost ústavy na straně druhé.² Test proporcionality či jiný podobný test³ je tak přímým důsledkem povahy základních práv. Podle Alexyho je dána definitivní existence (na rozdíl od existence *prima facie*) základního práva teprve po jeho poměření s jinými chráněnými zájmy.⁴

Použití principu proporcionality tak může pomoci při aplikaci základního práva – principu. Pochopitelně i ustanovení o základních právech mohou mít podobu normy. Pokud je tak stanoveno, že nikdo nesmí být zbaven života veřejnou mocí, lze takové ustanovení označit za normu. Taková dikce nepřipouští výjimku a každé jednání je možné po interpretaci právní normy (např. co se rozumí veřejnou mocí) označit za aprobované či reprobované. Nikdo nemůže být pouze částečně mrtvý.⁵ Povaha práva na život v jeho klasické podobě je však od ostatních základních práv a svobod odlišná.

---

¹ Pochopitelně ne do absolutních práv, kde je to pojmově vyloučeno, ani do práv vyhrazených k úpravě zákonodárci (čl. 41 Listiny), kde je třeba použít jiný test.

² Srov. Holländer, P. Ústavněprávní argumentace. Ohlédnutí po deseti letech Ústavního soudu. Praha : Linde, 2003, str. 49

³ Například tři testy Nejvyššího soudu USA – rational basis test, intermediate level of scrutiny a strict scrutiny.

⁴ Alexy, str. xxx

⁵ Samozřejmě i toto tvrzení lze relativizovat. Aby jej bylo možno vyslovit, je třeba, aby byla hranice mezi životem a smrtí přesně definována.

Nové přístupy k právu na život ale tento rozdíl stírají. Za porušení práva na život tak může být považováno provozování továrny, jejíž zplodiny způsobují rakovinu.⁶

Avšak ustanovení čl. 8 odst. Listiny, podle kterého je osobní svoboda zaručena, je jiná.⁷ Jde o princip, který není naplňován způsobem „všechno nebo nic“. Je třeba rozlišovat mezi zásahem osobní svobody a jejím porušením.⁸ Ne každý zásah do chráněné sféry je totiž porušením osobní svobody. Vzetí do vazby je tak nepochybně zásahem do sféry chráněné čl. 8 Listiny a čl. 5 Úmluvy, avšak při splnění předepsaných podmínek jde o zásah dovolený a nikoliv o porušení.

Aplikací principu proporcionality je možné mezi zásahem a porušením rozlišit, a to jak v případě abstraktní kontroly norem, tak v případě řízení o ústavních stížnostech. Test proporcionality, jak jej užívá Ústavní soud a mnoho dalších ústavních soudů kontinentální Evropy, se odvíjí ve třech krocích, jež Ústavní soud komplexně vyložil poprvé ve věci sp. zn. Pl. ÚS 4/94.⁹

V prvním kroku se posuzuje vhodnost institutu, kterým se omezuje základní právo. O vhodný institut jde tehdy, když umožňuje dosažení sledovaného cíle (např. veřejný zájem).

Druhým kritériem je kritérium potřebnosti. V tomto kroku je srovnán institut, omezující základní právo, s jinými opatřeními, umožňujícími dosáhnout stejného cíle, avšak nedotýkajícími se základních práv a svobod.

Třetím kritériem je porovnání závažnosti obou v kolizi stojících základních práv či práva a veřejného zájmu.

Důležitost uplatňování tohoto principu při posuzování zásahů do základních práv je přitom, což potvrzuje i judikatura Ústavního soudu, který vyslovil¹⁰: „*Jedním z esenciálních znaků právního státu je [...] princip přiměřenosti, který předpokládá, že opatření,*

⁶ Srov. Rozsudek ESLP ze dne 19. 2. 1998, *Guerra proti Itálii*, č. 14967/1989

⁷ I v případě osobní svobody však existují ustanovení mající povahu normy. Jde např. o přímo aplikovatelný čl. 8 odst. 3, podle kterého mj. „*Zadržovaná osoba musí být ihned seznámena s důvody zadržení, vyslechnuta a nejpozději do 48 hodin propuštěna na svobodu nebo odevzdána soudu. Soudce musí zadržovanou osobu do 24 hodin od převzetí vyslechnout a rozhodnout o vazbě, nebo ji propustit na svobodu.*“

⁸ Srov. Filip. Vybrané kapitoly

⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 12. 10. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94, 214/1994 Sb.

¹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 13. 5. 1998, sp. zn. Pl. ÚS 25/97, Sb. n. a u., sv. 11, str. 25 a násl.

omezující základní lidská práva a svobody, nesmějí svými negationími důsledky přesahovat pozitiva, která představuje veřejný zájem na těchto opatřeních.“